

תקשורת ודמוקרטיה

מטרתה של יחידה זו היא להעמיק את ההכרה בהכרח של קיום תקשורת פלורליסטית, עצמאית ומגוונות כתנאי לכינונה של חברה דמוקרטית. לדמוקרטיה ישנן הגדרות רבות. באופן כללי ניתן להתייחס למשתנים פורמליים ומהותיים-ערכיים המשמשים בכדי להגדיר מושג זה. המשתנים הפורמליים הם בחירות, מפלגות, שלטון חוק והפרדת רשויות (רשות מחוקקת מבצעת ושופטת) ואילו המשתנים המהותיים-ערכיים הם זכויות מיעוטים, חירויות הפרט, פלורליזם, סובלנות ופתרון חילוקי דעות באופן שאינו אלים (פירסט ופרוש, 2010).

היחסים בין תקשורת ודמוקרטיה נוגעים לשני ההיבטים - פורמליים ומהותיים כאחד. מוסד התקשורת אמור לתפקד כרשות העומדת בפני עצמה – ויש המכנים אותו בשל כך "הרשות הרביעית" בכדי לציין את עצמאותו. על התקשורת לתווך בין השלטון לאזרחים, להביא לידיעת האזרחים פעולות ומחדלים של הרשויות האחרות ולהיות המסד לביקורת ציבורית (פירסט ופרוש 2010). בנוסף אמור מוסד התקשורת לפעול במשותף עם שלוש הרשויות האחרות ועם מוסדות חברתיים אחרים בכדי לממש ערכים ותרבות דמוקרטית. ביחידה זו נתמקד בעיקר בפלורליזם תקשורתי, חופש הביטוי וחופש המידע.

מוסד התקשורת (מוסד התקשורת מופיע כאחד הנושאים ביחידה זו) תלוי במוסדות אחרים במידע ובממון. יתרה מכך, רבים מערוצי התקשורת הם בעצמם עסקים, בעלי אינטרסים פוליטיים וכלכליים. לכן קיימת האפשרות שלעיתים התקשורת נוקטת בפעולות שמשחקות לידיהם של בעלי הכוח (ובכלל זה, הבעלים של ערוצי התקשורת), ותורמת להדרה ולתיוג של אנשים וקבוצות ולהרחקה של נושאים חשובים מהשיח הציבורי.

בכפוף לרעיונות מארגנים אלו תעסוק היחידה בחלקה של התקשורת בחיזוק או בהחלשה של התהליך הדמוקרטי ובחשיבותם של הערכים הדמוקרטיים ובמגבלותיהם. הלומדים יבחנו את טווח הדעות המופיע בתקשורת תוך התייחסות לצנזורה עצמית, יחסי כוח והשפעת מקורות וכוחות חברתיים ופוליטיים, הגמוניה פוליטית וכו'. נבחן באיזו מידה התקשורת משרתת את הקבוצות השונות ואת מחויבותם של העושים במלאכה לערכים דמוקרטיים. הלומדים יעריכו את מקומם של כלי התקשורת ביצירת דעת קהל ואת היחסים שבין פוליטיקה לבין תקשורת (הון שלטון ועיתון)

ההכרות עם התובנות שעלו מן היחידה הראשונה "שפה תקשורת ומציאות" יעמיקו את ההבנה לגבי הקשר שבין תקשורת ודמוקרטיה ויקנו מיומנויות של ביקורת התקשורת. מטרת היחידה לפתח גישה ביקורתית אצל הלומדים על אודות היחס שבין התקשורת והדמוקרטיה.

היחסים שבין תקשורת ודמוקרטיה יבחנו באמצעות ההיבטים הבאים :

- א. מבוא: הקשר בין דמוקרטיה לבין תקשורת
- ב. אתיקה וחופש ביטוי: איזונים והגבלות על חופש הביטוי
- ג. תכני התקשורת: תיאוריות סדר יום, מיסגור, ספירלת השתיקה.
- ד. מתווכי התקשורת
- ה. קהלי התקשורת וההשפעות
- ו. מוסד התקשורת במשטר דמוקרטי

א. מבוא: מהו הקשר בין דמוקרטיה לבין תקשורת

נושאי לימוד	סוגיות ומוקדי הוראה	מושגים	הצעות דידקטיות מומלצות	התנסות מעשית
<p>עקרונות הדמוקרטיה</p> <p>מקומה של תקשורת במדינה דמוקרטית בדגש על חופש הביטוי וזכות הציבור לדעת</p>	<ul style="list-style-type: none"> מהי דמוקרטיה ומהם ערכיה. חשיבותה וכוחה של התקשורת במדינה דמוקרטית. התקשורת כמתווכת בין קהלים לבין מוסדות. התקשורת כ"כלב שמירה של הדמוקרטיה". התקשורת כזירה ציבורית. 	<ul style="list-style-type: none"> ערכים מרכזיים בדמוקרטיה: <ul style="list-style-type: none"> חירות פלורליזם שוויון בפני החוק חופש ביטוי זכויות המיעוט תקשורת כמתווכת כלב שמירה זירה ציבורית 	<p>הלומדים יציגו את הגדרתם למושג דמוקרטיה ויבחנו את ההגדרות המקובלות.</p> <ul style="list-style-type: none"> הלומדים יגדירו מהי דמוקרטיה לפי דעתם. יובאו הגדרות לדמוקרטיה ממקורות שונים. יערכו השוואה ודיון בין ההגדרות האינטואיטיביות של הלומדים לבין ההגדרות במקורות¹ שהוצגו. ניתן לצפות בסרטון "מהי דמוקרטיה" המדגים תרגיל כזה עם תלמידים. הלומדים יעלו אסוציאציות ומושגים הקשורים בעיניהם לדמוקרטיה. יתקיים דיון על הקשר בין המושגים שעלו לבין רעיון התקשורת במדינה דמוקרטית. אפשרות ליצירת מושגים ב - wordle : http://www.wordle.net/create הלומדים יבחנו את המושג דמוקרטיה כמושג דינמי המגלם מתח בין ערכים מתנגשים. 	<p>תקשורת חזותית רדיו ועיתונות:</p> <ul style="list-style-type: none"> סקר עמדות של ציבור התלמידים, המורים והקהילה בנושא מהי דמוקרטיה עבורם. ניתן להציג את הממצאים באמצעות כרזות, קיר פעיל, דוכנים וכדומה.

¹ למשל באתר [המכון הישראלי לדמוקרטיה](#)

התנסות מעשית	הצעות זידקטיות מומלצות	מושגים	סוגיות ומוקדי הוראה	נושאי לימוד
	<ul style="list-style-type: none"> - הלומדים יבחנו אירוע בתקשורת בו יש התנגשות בין ערכי דמוקרטיה. - ינסחו את הדילמה וערכיה המתנגשים ויציעו פתרון. לדוגמה התנגשות בין ערכי הדמוקרטיה כמו חופש ביטוי או תקינות שלטונית לבין ערכים כמו פגיעה בפרטיות. 			

ב. אתיקה וחופש ביטוי: איזונים והגבלות על חופש הביטוי

בפרק הקודם עסקנו בערכים ובזכויות היסוד העומדים בבסיסה של חברה דמוקרטית ומהווים תנאי הכרחי לקיומה של "הרשות הרביעית": חופש הביטוי, זכות הציבור לדעת, חופש המידע. אולם כמו לכל ערך – חשוב ככל שיהיה – גם לחופש הביטוי יש מגבלות, שכן במקרים רבים ישנה התנגשות בין ערכים אלה לבין ערכים אחרים: זכותו של אדם לפרטיות ולשם טוב, הזכות לשמירה על "קניין רוחני" (זכויות יוצרים), הזכות למשפט הוגן וכדומה. בפרק זה ילמדו התלמידים את הסוגיות המשפטיות והאתיות המרכזיות הנוגעות לאיזונים והגבלות על חופש הביטוי, תוך דגש על עיסוק ברלוונטיות, בהתאמה ובסוגיות החדשות המתעוררות בעקבות השינויים הטכנולוגיים בעידן המדיה החדשים. התלמידים ידונו בקונפליקטים אלה ויכירו חוקים, תקדימים משפטיים ופסקי דין מרכזיים בנושאים המדוברים. הלומדים ידונו בשאלות האם ישנה חשיבות ציבורית בפרסום פרטים "עסיסיים" מחייו האישיים של פוליטיקאי? מהם הגבולות הראויים של צלמי פפראצי העוקבים אחר סלבריטאים על כל צעד ושעל? האם ראוי לשדר בחדשות או להעביר בווטסאפ סרטונים המתעדים רצח אכזרי של אזרח בפיגוע טרור? מדוע הפצת תמונה משפילה של חבר באמצעות האינטסגרם נחשבת כעבירה על החוק? וכיצד ניתן לשמור על זכויות היוצרים של זמרים, אמנים ומפיקי קולנוע בעידן האינטרנט – אם בכלל?

מטרות

התלמידים:

1. יכירו את "הזכויות המתנגשות" העומדות לעיתים בסתירה מול ערכי חופש הביטוי.
2. יבינו את מערכת האיזונים שקבעו המחוקקים ובית המשפט בהתנגשויות אלה.
3. יבחנו את הרלוונטיות של עקרונות ואיזונים אלה בעידן המדיה החדשים וברשתות החברתיות.
4. ידונו בסוגיות אתיות ומשפטיות עכשוויות סביב הנושאים המדוברים.
5. יתנסו בקבלת הכרעות בקונפליקטים אתיים סביב עבודת העיתונאי.

נושאי לימוד	סוגיות ומוקדי הוראה	מושגים	הצעות דידקטיות מומלצות	התנסות מעשית
איזונים לחופש הביטוי ²	<ul style="list-style-type: none"> מהן "זכויות מתנגשות"? הצורך באיזונים גם בערכי יסוד כדוגמת "חופש הביטוי", "זכות הציבור לדעת" וצנעת הפרט. 	<ul style="list-style-type: none"> בג"צ 'קול העם' 	<p>- התלמידים ידונו וינתחו מקרה בוחן בו מתנגשים ערכי דמוקרטיה לדוגמה: מעשיו של אדוארד סנודן, הדלפת ויקיליקס, ניתן לצפות בסרט "הרשות החמישית".</p>	
הזכות לשם טוב ⁴	<ul style="list-style-type: none"> בירור סוגיית הזכות לשם טוב לשון הרע בפרסום עובדות ולשון הרע בפרסום דעות. ה"הגנות" המעוגנות בחוק מפני תביעה 	<ul style="list-style-type: none"> לשון הרע אמת דיברתי עניין ציבורי ועניין לציבור תום לב 	<p>- הלומדים ידונו בקונפליקט שבין 'זכות הציבור לדעת' לבין 'הזכות לשם טוב' באמצעות צפייה בתוכניות תחקיר לדוגמה: 'יצאת צדיק', 'שומר מסך', 'כולבוטק', עובדה, המקור.</p> <p>- הלומדים יאתרו מקרים בהם הוגשה תביעה משפטית כנגד עיתונאי בסוגית</p>	

² כהן-אלמגור, ר' (1997). גבולות חופש הביטוי התקשורתי. קשר, 22, 9-19.

שמגר, מ' (2006). חופש הביטוי והעיתונות. קשר, 34, 4-12.

⁴ נגבי, מ' (2014). חופש העיתונות וחופש העיתונאי בישראל. רעננה: האוניברסיטה הפתוחה (פרק 7 – חוק לשון הרע)

התנסות מעשית	הצעות זידקטיות מומלצות	מושגים	סוגיות ומוקדי הוראה	נושאי לימוד
	<p>לשון הרע, ואת הכרעת בית המשפט ונימוקיו. הלומדים ידונו ויציגו את המקרה בפני הכיתה.</p> <p>- הלומדים יערכו 'משפט' בכיתה בסוגיה של לשון הרע, הלומדים יציגו טיעונים בעד ונגד, יביאו 'עדים' מקרב התלמידים וכן הכרעה מנומקת של השופטים על פי המושגים שנלמדו.</p> <p>- התלמידים יתנסו בניסוח תגובות (טוקבקים) לסוגיות טעונות תוך הבחנה בגבול שבין ביקורת חריפה לבין לשון הרע.</p>		<p>בשל פרסום לשון הרע.</p> <ul style="list-style-type: none"> • מה בין דיווח על אירוע לבין דעה עליו. • חשיבותן ומגבלותיהן של תכניות תחקיר בתחום של לשון הרע. • לשון הרע בעידן של אמצעי תקשורת חדשים בתגובות (טוקבקים)³, פייסבוק והצעות החוק לחשיפת שמות מגיבים ומודלים לפרסום תגובות בעיתונות המקוונת בעולם. 	

³ [To Talk and to Talkback](#) ניתוח הרטוריקה של השיחתגובה (talkback) בעיתונות המקוונת איילת כהן, מוטי נייגר

התנסות מעשית	הצעות דידקטיות מומלצות	מושגים	סוגיות ומוקדי הוראה	נושאי לימוד
	<p>- הלומדים יערכו סקר בין תלמידי בית הספר בשאלות הנוגעות למודעות וליישום של פרקטיקות הגנה על הפרטיות (למשל: חסימת פרופיל הפייסבוק לצפייה פומבית, העלאה של תמונות אישיות לרשת וכו') ויסקו מסקנות לגבי תפיסות בני נוער בנושא הגנה על הפרטיות.</p> <p>- הלומדים יציגו על אחד מקירות בית הספר את ממצאי הסקר, מסקנות העולות מהממצאים ו/או סיפורים אישיים (מתוך האינטרנט ומתוך מאמרים בנושא) על סכנות שבחשיפת הפרטיות, ויציעו רשימת 'טיפים' לשמירה על פרטיות ברשתות החברתיות.</p> <p>- הלומדים יערכו סקר עמדות / ראינות עם תלמידים ומורים בבית הספר בשאלה כמה מהמרוויינים קבלו</p>	<ul style="list-style-type: none"> • הזכות לפרטיות • מרחב פרטי • מרחב ציבורי • פפרצי • חוק רונה רמון • תיאטרון הטרור 	<ul style="list-style-type: none"> • הזכות ל'פרטיות' והגנתה בחוק⁵ • חדירה לרשות הפרט: <ul style="list-style-type: none"> - האיסור על צילום אדם במרחב הפרטי ללא רשותו, לעומת צילום אדם ללא רשותו במרחב הציבורי. - פריצה למיילים / מכשירי סלולר ללא רשות. - פרטיות ילדים ובני נוער ברשתות חברתיות: הסכנות, בעיית המודעות, והכלים הטכנולוגיים הקיימים המסייעים לשמירה על הפרטיות 	<p>הזכות לפרטיות</p>

⁵ כהן-אלמגור, ר' (2009). אתיקה בתקשורת. הזכות לפרטיות מול זכות הציבור לדעת. בתוך: א' כשר, עיונים באתיקה (עמ' 223-267). ירושלים: מאגנס והמרכז לאתיקה.

התנסות מעשית	הצעות זידקטיות מומלצות	מושגים	סוגיות ומוקדי הוראה	נושאי לימוד
	<p>סרטוני טרור (כגון סרטונים המתעדים פיגועים וסרטוני דאע"ש) דרך הרשתות החברתיות, האם צפו בהם ומדוע.</p>		<p>- הפצת תמונות פוגעניות ושינוי החוק מ'הפרת הפרטיות' ל'הטרדה מינית'⁶.</p> <p>- צלמי הפפרצי : בעד ונגד.</p> <p>• בשורות איוב ו"חוק רונה רמון"⁷</p> <p>- פרסום תצלומי נפגעים בתאונות ובפיגועים ופרסום צילומי גופות : האם יש ערך חדשותי? האם ישנה חשיבות ציבורית לגיוס דעת הקהל העולמית?⁸</p>	

⁶ בירנהק, מ' (3/3/2011). לצלם מותר להטריד אסור. **העין השביעית**. זמין ב: <http://www.the7eye.org.il/15443>

⁷ מרמרי, ח' (7/5/10). השומרונים הטוב ובשורת איוב. **העין השביעית**. זמין ב: <http://www.the7eye.org.il/41063>

⁸ מן, ר' (25/3/2008). הפורנוגרפיה של הטרור – פרסום תמונות המוות הוא כבר לא טאבו. **העין השביעית**. זמין ב: <http://www.the7eye.org.il/21574>

נושאי לימוד	סוגיות ומוקדי הוראה	מושגים	הצעות דידקטיות מומלצות	התנסות מעשית
	<ul style="list-style-type: none"> - סיקור פיגועים בתקשורת ההמונים, סרטוני פיגועים ברשתות חברתיות ושימוש של טרוריסטים באמצעי התקשורת למטרות טרור והפחדה.⁹ 			
איסור פרסום	<ul style="list-style-type: none"> • החשיבות של פומביות ההליך השיפוטית¹⁰. • עיקרון הסוביודיצה והשמירה על טוהר ההליך המשפטי. • הגנות על מניעת פרסום - פרטי נפגעות תקיפה מינית - צילומי קטינים (חוק הנוער). 	<ul style="list-style-type: none"> • סוביודיצה • צו איסור פרסום • חוק הנוער 	<ul style="list-style-type: none"> - הלומדים יאתרו ויציגו דוגמאות לפרסומים בעיתיים בזמן משפט היוצרים סכנת הטיה ו'זיהום' של מהלך המשפט ההוגן. - הלומדים יאתרו ויציגו פרסומים אודות קטינים נפגעי עבירה באתרי אינטרנט שונים, ויבחנו את אופן פרסום פרטי הקורבנות והתאמתם לאור חוק הנוער. 	
שיח השנאה	<ul style="list-style-type: none"> • ההתנגשות בין הסתה לאלמות וגזענות לבין חופש הביטוי¹¹. 	<ul style="list-style-type: none"> • גזענות • הסתה 	<ul style="list-style-type: none"> - הלומדים יאתרו מקרה בוחן בהם באים לידי ביטוי הסתה לגזענות ולאלמות. הלומדים יחלצו מהם ביטויים לשיח 	<p>תקשורת חזותית רדין ועיתונות: הלומדים יאתרו בסרטים,</p>

⁹ גבריאלי וימן, "תיאטרון הטרור": אתגרה הקשה של הדמוקרטיה", בתוך ר' כהן-אלמגור (עורך), סוגיות יסוד בדמוקרטיה הישראלית (עמ' 264-247), (ת"א: ספרית פועלים, 1999); בועז גנור: אסטרטגיית הטרור המודרני ותפקידה של התקשורת. המאמר מסכם את הדילמות בנושא: קישור.

¹⁰ נגבי, מ' (2014). "חופש העיתונות וחופש העיתונאי בישראל". רעננה: האוניברסיטה הפתוחה (פרק 7 – חוק לשון הרע)

נושאי לימוד	סוגיות ומוקדי הוראה	מושגים	הצעות דידקטיות מומלצות	התנסות מעשית
	<ul style="list-style-type: none"> ההתנגשות בין עיקרון חופש הביטוי לבין פגיעה ברגשות הציבור.¹² 	<ul style="list-style-type: none"> סכנה של "קרוב לודאי" 	<p>השנאה. הלומדים יבחנו את המקרים לאור ההתנגשות עם עיקרון חופש הביטוי.</p>	<p>בכתב, בצילום או בשידור מעשים שיש בהם שיח שנאה ויביעו את עמדתם בנושא.</p>
<ul style="list-style-type: none"> קניין רוחני וזכויות יוצרים¹³ 	<ul style="list-style-type: none"> החוקים והמגבלות בנושא 'זכויות יוצרים'. הזכויות הכלולות בזכויות היוצרים: זכות ממונית ומוסרית. 	<ul style="list-style-type: none"> זכויות ממוניות זכויות מוסריות (קרדיט ושלמות היצירה) 	<p>- הלומדים יכינו מצגת בנושא שיבחרו, תוך הקפדה על שימוש בתמונות אשר אינן מוגנות בזכויות יוצרים כדי ליישם את עיקרון זכויות יוצרים בחיי היומיום של התלמידים. בצמוד לכל תמונה יצוין המקור ממנו נלקחה התמונה, ובקובץ הנספח למצגת יסבירו התלמידים על תהליך העבודה.</p>	<p>תקשורת חזותית רדין ועיתונות: הלומדים יצרו/יעדכנו אתר יוטיוב למגמת תקשורת ויעלו בו את עבודותיהם (סרטים/כתבות/תכניות רדיו) תוך בחינת זכויות היוצרים להעלאתן. יש לשים לב גם לשימוש בזכויות היוצרים של פס הקול. התלמידים ינסחו ויציגו באתר קוד אתי להעלאת חומרים לאתר המבוסס על הכללים שלמדו.</p>

ג. תכני התקשורת

תקשורת ההמונים היא זירת מפגש מרכזית להעלאת נושאים ולדיון בהם. כיוון שכך ניתן לבחון, באמצעות ניתוח תכניה, האם המגוון ואופן הצגתו משקפים ערכים דמוקרטיים כמו פלורליזם וחופש ביטוי. בחלק זה של היחידה הלומדים יתוודעו לתיאורית סדר היום ולמושגים נוספים כגון ספירת השתיקה מיסגור ועוד. כלים אלה יאפשרו ללומדים לבחון את מידת הפלורליזם ואת ההטיות המונעות מלהשיגו. הלומדים יבחנו את המגמות הסמויות והגלויות של שיח

¹¹ כהן-אלמגור, ר' (2003). מדוע יש להוציא דברי הסתה מגדר עיקרון חופש הביטוי. **מדינה וחברה**, 3, 561–584.

¹² ערך 'זכויות יוצרים' בויקיפדיה (הערך מפורט וכתוב היטב): [קישור](#)
 כתבה על המאבק בנושא אתרי הורדות הסרטים הישראלים ברשת: [קישור](#)

¹³ ערך 'קניין רוחני' בויקיפדיה: [קישור](#).

התקשורת לקידום נושאים באמצעות חבירה לנציגי קבוצות חזקות ובמקביל החלשה והשתקה של קבוצות אחרות. במילים אחרות באמצעות ניתוח תכני תקשורת נבחן כיצד התקשורת "מגבירה" קולות מסוימים ו"מנמיכה" או אף "משתיקה" אחרים. יחידה זו תתמקד באופן שבו ניתן לראות בתכני התקשורת מימוש הלכה למעשה של חופש הביטוי, כלומר כזה המכיל את כלל הסוגיות, את כלל הדוברים ולכל דובר ניתן זמן שווה. דרך ניתוח התכנים התקשורתיים ייבחנו הגורמים השונים המנסים לקדם סדר יום שונה, המציגים עמדות ואינטרסים שונים.

מטרות

התלמידים:

1. יכירו את האמצעים לקביעת סדר היום התקשורתי.
2. יבינו את ההבדל שבין בולטות תקשורתית למיסגור תקשורתי.
3. יבחנו את השפעתם של הבולטות, המיסגור התקשורתי והערך החדשותי על סדר היום הציבורי.

התנסות מעשית	הצעות דידקטיות מומלצות	מושגים	סוגיות ומוקדי הוראה	נושאי לימוד
<p>תקשורת חזותית רדיו ועיתונות: הלומדים יתנסו בקביעת סדר יום באמצעי תקשורת שונים כגון: עיתון, מהדורת חדשות בטלוויזיה, מהדורת חדשות ברדיו. הלומדים יבחרו ידיעות שונות ויעצבו את העמוד הראשון והעמוד אחורי וינמקו את קביעת סדר היום שהציגו.</p>	<p>- הלומדים ישוו בין אמצעי תקשורת שונים מאותו יום כדי לזהות את סדר היום התקשורתי בכל אחד מהם. כגון:</p> <p>- ניתוח של כלי תקשורת זהים לדוגמה השוואת סדר יום בעיתונים שונים או בערוצי טלוויזיה שונים. ההשוואה תתייחס הן לסדר היום והן למקום שנושאים דומים קבלו בכל אחד מהכלים.</p> <p>- ניתוח של כלי תקשורת שונים כגון טלוויזיה, עיתון או אתר חדשות באינטרנט. לדוגמה השוואת סדר יום. ההשוואה תתייחס הן לסדר היום והן למקום שנושאים דומים קבלו בכל אחד מהכלים.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • סדר יום¹⁴ • בולטות תקשורתית 	<ul style="list-style-type: none"> • האמצעים לקביעת סדר- יום תקשורתי: <ul style="list-style-type: none"> - בחירת נושאים. - הבלטה של נושאים תוך שימוש באמצעים שונים להבלטה (כגון: מיקום במהדורת טלוויזיה, או בעתון גודל כותרות, תמונות). • השפעת סדר היום על פלורליזם: מגוון נושאים המגיעים לידיעת הציבור • מקומו של הפלורליזם התקשורתי בעידן הדיגיטאלי. 	<p>סדר יום תקשורתי¹⁵</p>

¹⁴ מקוויל, ד. (2014) מבוא לתקשורת המונים, האוני' הפתוחה, עמ' 589-593,

¹⁵ כספי, ד. (1995) תקשורת המונים ב' עמ' 99-94. אסכולת סדר יום

מקוויל, ד. (2014) מבוא לתקשורת המונים, האוני' הפתוחה, עמ': 590-592, קביעת סדר יום

נושאי לימוד	סוגיות ומוקדי הוראה	מושגים	הצעות דידקטיות מומלצות	התנסות מעשית
מסגור תקשורתי והשמעת קולות	<ul style="list-style-type: none"> מסגור: התקשורת נותנת עדיפות שונה לקולות ודעות בסוגיות מסוימות¹⁶ מודל לניתוח של מסגור¹⁷. המסגור התקשורתי משפיע על ההתייחסות של אנשים לסוגיות ולפרשיות¹⁸. 	<ul style="list-style-type: none"> מסגור מסגרת אירועית, מסגרת נושאית. 	<ul style="list-style-type: none"> זיהוי מסגור בסיקור החדשותי: הלומדים ינתחו סיקור של הפגנות/מחאות באמצעי תקשורת שונים. ניתוח משווה של סיקור חדשותי באתרי מגזרים שונים כמו: חרדים, חילוניים. העלאת נקודות מבט שונות שאינן קיימות בסיקור וזיהוי וניתוח של נקודת מבט מודגשות בסיקור. 	<p><u>תקשורת חזותית רדיו ועיתונות:</u> הלומדים יסקרו אירוע חדשותי</p> <p>הלומדים יבנו את הסיקור בהתאם למודל שנלמד.</p> <p>הלומדים ישוו בין הסיקורים השונים שלהם כדי לזהות את המסגור התקשורתי בכל תיעוד.</p>
עלייתן ושקיעתן של סוגיות חברתיות כתוצאה ממסגור תקשורתי	<ul style="list-style-type: none"> ההשפעה של כיסוי תקשורתי של סוגיות על מקומן בשיח בחברה. שלבי המודל של דאונס¹⁹: שלב קדם בעייתי גילוי מדאיג והתלהבות אופורית הבנת העלות של 		<ul style="list-style-type: none"> עבודת חקר: בחינת מקומם וזמן המשכיותם של סוגיות חברתיות באמצעי התקשורת השונים. בחינת הטיפול בסוגיות חברתיות של גורמים מחוץ לאמצעי התקשורת. 	

¹⁷ כספי, תמונות בראש- דעת קהל ודמוקרטיה. עמ' 159 – 163: מקוויל מבוא לתקשורת המונים עמ' 438 – 441.

¹⁸ גמסון, ו' א' ומודיליאני, א' (). שיח תקשורתי ודעת קהל בנושא כוח גרעיני: גישה קונסטרוקציוניסטית. בתוך: דעת קהל ודמוקרטיה

¹⁹ כספי תמונות בראש 252—255.

התנסות מעשית	הצעות דידקטיות מומלצות	מושגים	סוגיות ומוקדי הוראה	נושאי לימוד
			פתרון הבעיה - דעיכה - היכולת של סוגיות חברתיות להתקיים בתודעה הציבורית.	

ביבליוגרפיה

מקוויל, ד. (2014). *מבוא לתקשורת המונים*. רעננה : האוניברסיטה הפתוחה

כספי, ד. (2001). *תמונת בראש*. תל אביב: האוניברסיטה הפתוחה.

ד. מתווכי התקשורת

עיתונאים ועורכים הם אנשי מקצוע המתווכים את המפגש בין שפע המידע לבין הציבור בחברות דמוקרטיות. הם נתפסים כמחויבים לערכים דמוקרטיים (ראו יחידת פתיח) כחלק מהתנהלותם המקצועית. המתווכים פועלים גם על פי תרבות ארגונית מוסדרת המגבילה, לעיתים, את מידת החופש שלהם. עם זאת בעידן של אמצעי תקשורת חדשים לעיתים קרובות תפקיד התיווך המסורתי הולך ונחלש כיוון שמצויה בידו של כל אדם היכולת לדווח על אירוע תקשורתי ללא מחויבות לערכים עיתונאיים. בעידן המקוון הנגישות של העיתונאי למידע והאמצעים להפצתו השתנו. ביחידה זו זה נתוודע הן להגדרות המקצועיות של מי שעוסק במלאכת החדשות והן למגבלות השונות המוטלות על עבודתם של מתווכי התקשורת - כמו למשל מחויבות העיתון לערכים חדשותיים. אופני מיון חדשות על פי מועד פרסומן, והשפעת המקורות. הלומדים ידונו בדילמות עמם מתמודדים המתווכים ובמצבים של התנגשות העלולים לפגוע במימוש הערכים הדמוקרטיים שהתקשורת אמונה עליהם.

מטרות

התלמידים:

1. יתוודעו לגבולות חופש הפעולה והמחויבות המקצועית של המתווכים ל"ערכים חדשותיים".
2. יכירו את מאפייניהם של העיתונאים "המסורתיים" והעיתונאים "החדשים" ויעמדו על ההבדלים ביניהם.
3. יתנסו ב"דילמת העיתונאי" - בין "עניין ציבורי" ל"עניין לציבור".
4. יזהו דילמות ערכיות שמגולמת בהן התנגשות בין ערכים המהווים את ליבת הדמוקרטיה.

נושאי לימוד	סוגיות ומוקדי הוראה	מושגים	הצעות דידקטיות	התנסות מעשית
<p>מקורות עיתונאיים</p> <p>השפעתם של המקורות העיתונאיים על הבולטות, המיסגור והערך חדשותי</p>	<ul style="list-style-type: none"> העיתונות נשענת על מקורות מידע שונים ולכל מקור יש נגישות שונה²⁰ לתקשורת וההשלכות של נגישות זו על הציבור קריטריונים של ערך חדשותי²¹ <ul style="list-style-type: none"> מה הופך אירוע לחדשה עיתונאית? (היקרות – occurrence) ערכו של מידע נמדד על פי מידת העמידה שלו בקריטריונים חדשותיים. ככל שהוא עונה ליותר קריטריונים כך חשיבותו עלה. 	<ul style="list-style-type: none"> נגישות קבועה נגישות על ידי שיבוש נגישות ישירה דלת ראשית דלת אחורית 	<p>- הלומדים יזהו קריטריונים של ערך חדשותי ומקורות עיתונאיים שונים בידיעות/בכתבות עיתונאיות. לדוגמא תכנית תחקיר טלוויזיונית (למשל "עובדה" או "המקור").</p> <p>- הלומדים ימיינו ידיעות שונות על פי קריטריונים חדשותיים</p> <p>- הלומדים יזהו ידיעה חסרת ערך חדשותי ויוסיפו לה מידע כדי שתעמוד בקריטריונים החדשותיים כך שתהפוך לבעלת ערך חדשותי (למשל: ידיעה חסרת חשיבות חדשותית, מקבלת חשיבות כאשר הנושא שלה הוא נבחר ציבור).</p>	<p>יצירת ידיעה חדשותית (אייטם) בסגנון "רשומון" כדי לתאר אירוע שבו שכל מספר, מציג את האירוע מנקודת מבטו.</p>

²⁰ מקוויל ד. (2014). מבוא לתקשורת המונים, עמודים 372-373 375-377.

²¹ מקוויל ד. (2014). מבוא לתקשורת המונים, עמודים 359-367.

התנסות מעשית	הצעות דידקטיות	מושגים	סוגיות ומוקדי הוראה	נושאי לימוד
	<p>- התלמידים ינתחו אירועים המציגים את התופעה שבה בעידן המקוון כל אחד יכול לכתוב ולהוות מקור לידיעות חדשותיות. הדגמה באמצעות הסרט "הטוקבקיסטים"</p> <p>- התלמידים יכירו וינתחו כתבות של מגוון פובליציסטים (כותבי טורים).</p> <p>- התלמידים ינתחו נושא אקטואלי כפי שהוא בא לידי ביטוי בסגנונות כתיבה שונים: ידיעה חדשותית ביומן/ אתר חדשות; כתבה במוסף העיתון טור דעה בעיתון / אתר חדשות</p> <p>- התלמידים ינסחו ידיעה על אירוע בית ספרי בשלושה סוגי סגנונות של ידיעות חדשותיות: ווטסאפ, פייסבוק ואתר בית הספר.</p> <p>- התלמידים יכתבו מאמר חדשותי באחד מהסגנונות הבאים: ידיעה חדשותית כ- 250 מילה, כתבה מורחבת כ- 500 מילה, מאמר דעה - 350 מילה.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • אובייקטיביות/ סובייקטיביות²² • מקורות מידע • חיסיון עיתונאי²³ • ידיעה חדשותית • כתבה מורחבת • מאמר דעה 	<ul style="list-style-type: none"> • מיהו עיתונאי/ מהו "המעשה העיתונאי" - עיתונות מקצועית לעומת סוגות חדשות של עיתונאות עיתונות²⁴ - האם כל אחד יכול להיות עיתונאי? - נגישות העיתונאי למידע והמצעים להפצתו בעידן המקוון. - ההשפעות של העיתונאות המקוונת על זרימת המידע ועל ייצוג מגוון הדעות בחברה - השינויים בתפיסת העיתונות בעקבות האינטראקטיביות של קהלי התקשורת. - שינוי מוקדי הכוח (גם לנמענים) בעקבות התפתחות אמצעי התקשורת החדשים כולל הרשתות החברתיות. • לעיתונאי "החדש" יש קיום שאיננו תלוי במוסד 	<p>עיתונאים "מסורתיים" לעומת עיתונאים "חדשים"</p>

²² ירון האזרחי, לא קיים עיתונאי אובייקטיבי בכתב העת האינטרנטי העין השביעית [קישור](#).

²³ חיסיון מקורות מידע: פסק דין תקדימי- ציטרין ונבו, לפני השופט שמגר, 1987 [קישור](#).

הרחבת היקף החיסיון העיתונאי על ידי השופט רובינשטיין, 2012 [קישור](#).

²⁴ מיהו עיתונאי 2013 / חנוך מרמרי, העין השביעית [קישור](#).

נושאי לימוד	סוגיות ומוקדי הוראה	מושגים	הצעות דידקטיות	התנסות מעשית
	<p>התקשורת</p> <ul style="list-style-type: none"> - העיתונות כפרופסיה : האם צריך לקבל הכשרה כדי להיות עיתונאי? - הנגישות וההפצה של מידע ללא מגבלות מוסדיות 			
<p>מועצת העיתונות בישראל</p>	<ul style="list-style-type: none"> • תפקיד מועצת העיתונות²⁵ - שמירה על חופש העיתונות ועל זכות הציבור לדעת. - הגדרת כללי אתיקה²⁶ עיתונאית לכל העוסקים בתקשורת ופיקוח על קיומם. 	<ul style="list-style-type: none"> • מועצת העיתונות • חופש ביטוי אתיקה • ברווז עיתונאי • ספין תקשורתי 	<p>- התלמידים יעקבו אחרי סיקור עיתונאי/חדשותי במשך מספר שבועות, יאתרו הפרות של כללי אתיקה מתוך תקנון האתיקה של מועצת העיתונות, וינסחו פניה לערוץ התקשורת, ובמקרה הצורך לבית הדין לאתיקה של מועצת העיתונות. קישור לאתר בית הדין:</p> <p>http://www.moaza.co.il/BRPortal/br/P102.jsp?arc=26829</p>	
<p>העיתונות המקוונת בישראל²⁷</p>	<ul style="list-style-type: none"> • מאפייני העיתונות המקוונת • השפעות התקשורת המקוונת 	<p>עיתונות מקוונת</p>	<p>התלמידים יבחרו נושא חדשותי 'חס' מהרגע בו הוא פורסם לראשונה, ויעקבו אחרי הסיקור העיתונאי של נושא זה במשך יומיים, תוך השוואה בין שני ערוצי חדשות: ערוץ מקוון וערוץ מודפס. בהשוואה יתייחסו למספר ממדים: טווח הזמן מההתרחשות לפרסום; קצב העדכונים; מידת</p>	

²⁵ אתר מועצת העיתונות בישראל, [קישור](#).

²⁶ תקנון האתיקה של מועצת העיתונות, [קישור](#).

תקנון האתיקה של הרשות השנייה, [קישור](#).
תקנון האתיקה של רשות השידור, [קישור](#).

²⁷ אלטשולר, ת. (2007). [עיתונות דוט.קום](#), העיתונות המקוונת בישראל. המכון הישראלי לדמוקרטיה.

התנסות מעשית	הצעות דידקטיות	מושגים	סוגיות ומוקדי הוראה	נושאי לימוד
	<p>האמינות והדיוק; מידת ההעמקה והפרשנות; היקף הסיקור (כמה מקום הוא תפס, כמה אייטמים וכו'); מגוון דעות בנוגע לנושא; תגובות הקהל וכו'</p>			

ה. קהלי התקשורת

גם בחברה בה מעוגן חופש הביטוי בחקיקה או בהסדרים פורמליים עדין הרבה תלוי בתרבות ובהרגלים של משתמשי המדיה. גם כאשר קיים לציבור מידע מגוון והקשרים שבהם יכולים ללמוד על המציאות הפוליטית ואתגריה, עדיין הרבה תלוי ברצונות קהלי המדיה.

ביחידה זו שלושה נושאים. ראשית, נתייחס לסוגים שונים של אזרחים בחברה דמוקרטית. אותם ניתן להגדיר על פי דרגת הפעילות שלהם. שנית, נציע מספר תיאוריות הנוגעות בהשפעת המדיה על קהלים בעניין של שיח פוליטי וציבורי, זרימה דו שלבית וספירלת השתיקה. החלק השלישי יעסוק בהיבטים השונים של שימוש בתקשורת לצרכים פוליטיים בעידן הדיגיטאלי.

עקרונות הפלורליזם התקשורתי וחופש הביטוי הם הקריטריונים להערכת ביצועי תקשורת ההמונים. לא ניתן לקבל את התמונה המלאה בדבר אופן פעולתם בחברה מבלי שנבחן האם הציבור, אכן עושה שימוש בערוצים השונים העומדים לרשותו בכדי לבטא את דעותיו אף לנצלם לשם השתתפות פוליטית כפי שמצופה מאזרח בחברה דמוקרטית.

המתח המרכזי בעניין זה הוא בין יכולתו של הקהל לפעול באופן אוטונומי ולנצל את ערוצי התקשורת שעומדים לרשותו בכדי לממש את חופש הביטוי המוקנה לו כאזרח בחברה דמוקרטית, לבין מגבלות שונות המושטות עליו כגון מגבלות של זמן ועניין, מגבלות הקשורות לסביבה חברתית המשמשת הן כמקור מידע והן כמאיימת עליו בבידוד.

הסוגיות שיעמדו במרכז הפרק: האם הציבור מעוניין להביע את דעתו בענייני דיומא? מה בין דעה לפעולה? האם מחשבותיו של צרכן התקשורת הן עצמאיות או נתונות להשפעות חיצוניות (כמו השפעת תכני תקשורת ההמונים או רצון אנושי להשתייך לקבוצת הרוב, המדרבן אנשים לנקוט בעמדות קונפורמיות)? האם המדיה החדשים שיפרו את מגוון האפשרויות של צרכן התקשורת לבטא את עצמו?

מטרות

התלמידים:

1. ידעו להבחין בין סוגים שונים של פעילות הקהל בתקשורת
2. יבינו את הקשר בין חופש הביטוי ואקטיביזם חברתי
3. ינתחו את האופן שבו ניתן לתרגם מידע תקשורתי לפעילות חברתית
4. יכירו בחשיבותם של מגעים בין אישיים ומנהיגי דעה כגורמים מתווכים בהשפעות התקשורת
5. יבינו את ההזדמנויות שמאפשר העידן הדיגיטלי להשתתפות אזרחית

התנסות מעשית	הצעות דידקטיות	מושגים	סוגיות ומוקדי הוראה	נושאי לימוד
	<p>התלמידים יבינו מאת הקשר בין חופש הביטוי ואקטיביזם חברתי:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ינתחו אירוע תקשורתי שמתקיים בהווה באמצעי התקשורת החדשים. - יבחרו נושא חדשותי 'חס' שמטריד גם את חבריהם מבית הספר, ויערכו סקר הכולל שאלות (כגון: האם נחשפת לסוגיה באמצעי התקשורת; האם שוחחת על הנושא עם חברים; האם העלית פוסט בפייסבוק / תגובה בווטסאפ לנושא וכו'). על בסיס סקר זה 	<ul style="list-style-type: none"> • קהל סביל • קהל מופעל • קהל קשוב • קהל פעיל • פעילות ובררנות • טווח החשיפה • מודל טארד 	<ul style="list-style-type: none"> • הגדרת הקהל על פי מדדים שונים²⁸ - על פי מידת הפעילות - על פי אופי המדיום. - על פי הצרכים. • מודל טארד: המעבר ממידע לשיחה ולפעולה²⁹ 	<p>קהלי תקשורת ומידת מעורבותם התקשורתית כאזרחים: מימוש חופש הביטוי</p>

²⁸ מקוויל ד. (2014). מבוא לתקשורת המונים, עמודים 490-482

²⁹ כספי, תמונות בראש- דעת קהל ודמוקרטיה. עמודים 37-27

נושאי לימוד	סוגיות ומוקדי הוראה	מושגים	הצעות דידקטיות	התנסות מעשית
			- ינתחו את מאפייני הקהל שהוגדרו: סביל, קשוב, מופעל וכו'.	
אזרחות בעידן הדיגיטאלי	<ul style="list-style-type: none"> השינויים במודל "מידע שיחה ופעולה" בעידן הדיגיטלי תמיכת הרשת באקטיביזם פוליטי ובהשתתפות האזרחים. תרומת הרשת להתארגנות חברתית³⁰ 	<ul style="list-style-type: none"> רשתות חברתיות 	- התלמידים יערכו ראיון עם 'אושיית רשת' (פעיל חברתי, עיתונאי, איש ציבור וכו'), וינתחו את האופן בו הוא תופס את הכוח של הרשת החברתית בגיוס ציבורי ופוליטי, מול המצב לפני קיום הרשתות החברתיות.	

³⁰ מקוויל ד. (2014). מבוא לתקשורת המונים, עמודים 175-171

שפינר, ש' וברונשטיין ג'. (2015). [בחינה של פעילותן של קבוצות המחאה ברשת החברתית Facebook בעקבות המחאה החברתית במצרים 2011](#). מידעת, 10, עמ' 100-140.

פאבל, ט. (ללא תאריך). [המחאה החברתית והרשתות החברתיות: מהעולם המקוון לעולם הממשי ובחזרה](#). ירושלים מכון המחקר של הכנסת.

נושאי לימוד	סוגיות ומוקדי הוראה	מושגים	הצעות דידקטיות	התנסות מעשית
חשיבותם של מגעים בין אישיים כגורם מתווך בהשפעות התקשורת ³¹	<ul style="list-style-type: none"> • תיאורית הזרימה הדו שלבית - חשיבות היחסים בינאישיים בתהליך המשא ומתן עם תכני התקשורת. - התייעצות ושיחה עם מנהיגי הדעה 	<ul style="list-style-type: none"> • זרימה דו שלבית • מנהיג דעה 	<p>- התלמידים יערכו סקר בין התלמידים בנושא הרגלי רכישה בתחומים כמו אופנה וטכנולוגיה (סמארטפונים, טבלטים וכו') ויבחנו האם וכיצד משפיע הפרסום במדיה על החשיפה למוצרים שונים, והאם וכיצד מתייעצים החברים עם 'מנהיגי דעה' בנוגע לרכישת מוצרים חדשים.</p>	
חשיבותה של תקשורת להמונים בעיצוב דעת קהל	<ul style="list-style-type: none"> • האם דעותינו הן שלנו? • תיאורית ספירלת השתיקה: אנשים מבטאים או חוששים לבטא את דעתם על פי מידת הפופולאריות שלה. 	<ul style="list-style-type: none"> • ספירלת השתיקה³² 	<p>- עריכת סקר אנונימי בנושא טעון (יש להתייחס לסקר זה ברגישות ובשיקול דעת תוך כבוד וסובלנות לאחר) וסיכום של הדעות. לאחר זמן עריכת משאל גלוי באותו נושא במטרה לזהות אם יש פער בין הסקר האנונימי לבין הסקר הגלוי ודיון במשמעותו.</p>	

1. מוסדות התקשורת במשטר דמוקרטי

יחידה זו תעסוק במוסדות תקשורת ההמונים בישראל בראשית המאה ה-21, תוך בחינת הדפוסים השונים של יחסי הגומלין בין מוסד התקשורת לבין החברה ומוסדותיה. תיערך היכרות עם מפת התקשורת בישראל והקשרים בין הארגונים המרכיבים אותה ועם מודלים שונים של ארגוני תקשורת: ציבורי, מסחרי ופרטי. ייבחנו התהליכים הפוליטיים, החברתיים, הכלכליים והטכנולוגיים המשפיעים על התפתחותו של מוסד התקשורת הייחודי בדמוקרטיה הישראלית כדוגמת הצנזורה הצבאית. יילמדו המנגנונים השונים המופעלים לפיקוח על מוסד התקשורת וגבולות הרגולציה. תקנות וחקיקה אמורים לצמצם את הפערים

³¹ לאפי, ד. (2011) סוגיות מפתח בתיאוריית המדיה, רעננה: האוניברסיטה הפתוחה. עמ' 33-36

³² מקוויל, ד. (2014). מבוא לתקשורת המונים. רעננה: האוניברסיטה הפתוחה. עמ', 599-597

בין האידיאלי למצוי גם ביישום הערכים הדמוקרטיים כמו חופש הביטוי וחופש המידע. ההשלכות של השפעות התקשורת על התנהלותם של מוסדות אחרים חברתיים, כלכליים ופוליטיים בהקשר של חופש ביטוי וגבולותיו בדגם התקשורת הישראלי הייחודי

מטרות

התלמידים:

1. לימוד הדגמים השונים של יחסי הגומלין בין מוסדות התקשורת למוסדות החברה.
2. ניתוח השינויים שפקדו את מפת התקשורת הישראלית ולימוד יחסי הכוחות המעצבים את התנהלותה והעדפותיה התכניות.
3. הערכת חופש הביטוי, הצנזורה הצבאית והצנזורה העצמית של עיתונאים בישראל בעיתונות המסורתית ובמרחב הווירטואלי בדגם הישראלי המיוחד
4. עידוד קריאה ביקורתית של המוצר התקשורתי הפרטי – מסחרי לעומת הציבורי בהקשר לסוגיית הון שלטון ותקשורת.

נושאי לימוד	סוגיות ומוקדי הוראה	מושגים	הצעות דידיקטיות	התנסות מעשית
<p>דגמי ממשל-תקשורת³³</p>	<ul style="list-style-type: none"> • דגמים לקשרי שלטון-תקשורת: <ul style="list-style-type: none"> - מאפיינים וייחודיות בכל הדגמים: טוטליטרי, ליבראלי, האחריות החברתית • מודל דגמי ממשל-תקשורת כביטוי לטווח של אפשרויות שליטה, פיקוח ואוטונומיה 	<ul style="list-style-type: none"> • הדגם הטוטליטרי • הדגם הליבראלי • האחריות החברתית • שליטה • פיקוח • אוטונומיה 	<ul style="list-style-type: none"> - הלומדים יאתרו וינתחו דגמי שלטון-תקשורת שונים באמצעות צפייה וניתוח סרטים ויציינו את היתרונות והחסרונות של כל דגם. לדוגמה: הדגם הליבראלי: צפייה בסרט "משחקי שלטון" (טריילר) הדגם הטוטליטרי: צפייה בסרט "חיים של אחרים" (טריילר) - הלומדים יאתרו וינתחו מקרים (אירועים היסטוריים או אקטואליים) הכוללים סוגיות של יחסי שלטון ותקשורת ויציינו את התוצרים באמצעים שונים כמו: <u>מצגת שיתופית</u>, משחקים, המסכמים את מאפייני הדגמים וההבדלים ביניהם. 	
<p>הדגם הישראלי המעורב: המתח בין חופש הביטוי ובטחון המדינה</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ייחודו של הדגם הישראלי המעורב <ul style="list-style-type: none"> - מורכב מדגם האחריות החברתית ודגם האוטוריטרי. - מצוי בזיקה להיסטוריה הישראלית • הצנזורה הצבאית והקושי באכיפתה בעידן המקוון בהקשר של הדגם האוטוריטרי³⁵ 	<ul style="list-style-type: none"> • הדגם הישראלי המעורב • צנזורה צבאית³⁴ • צנזורה עצמית • הצנזורה בעידן הווירטואלי 	<ul style="list-style-type: none"> - הלומדים יבקרו בארגון תקשורת וייבחנו את היישום של ערכי הדמוקרטיה בתוך מוסדות תקשורתיים כגון טלוויזיה, מערכת עיתון, תחנת רדיו. - הלומדים יאתרו וינתחו מקרה בוחן שבו הצנזורה הצבאית התערבה בפרסומו בתקשורת: לדוגמה: צפייה בסרט שיח לוחמים הסלילים הגנוזים מאת מור לושי. 	<p>עיתון רדיו ותקשורת חזותית: בעקבות הביקור בארגון תקשורת הלומדים יצרו כתבה (רדיו, תקשורת חזותית, עיתון) אשר תשקף דילמות בין חופש הביטוי ובטחון המדינה.</p>

³³ מקוויל, ד. (2014). מבוא לתקשורת המונים. רעננה: האוניברסיטה הפתוחה. עמודים 268 – 270. 277-281.

³⁴ משה נגבי (2011) חופש העיתונאי וחופש העתונות בישראל. "הגבלות על בעלות צולבת ועל ריכוזיות בשוק התקשורת" עמ' 95-105.

³⁵ אלטשולר, ת. (2012) משמעות הצנזורה בעידן של חופש מידע דיגיטלי בתוך: מאמרים - המכון הישראלי לדמוקרטיה.

נושאי לימוד	סוגיות ומוקדי הוראה	מושגים	הצעות דידקטיות	התנסות מעשית
מבנה התקשורת בישראל ⁴⁰ : בעלויות אינטרסים ומגננוני שליטה	<ul style="list-style-type: none"> מפת התקשורת בישראל: בעלויות מול רגולציה ציבורית. השלכות חברתיות ותרבותיות של ריכוז בעלויות צולבות מגננונים שונים המופעלים לפיקוח על מוסד התקשורת חוקים מסדירים (לדוגמא חוק הרשות השנייה) מודלים של ארגוני תקשורת: שידור ציבורי, מסחרי ופרטי. 	<ul style="list-style-type: none"> מפת התקשורת בישראל תקשורת ציבורית תקשורת מסחרית חוקים מסדירים: חוק רשות השידור- תקשורת ציבורית³⁷ חוק הרשות השנייה מקורות מימון אגרת מנוי פרסומות תעמולה³⁸ ורייטינג בעלויות צולבות וריכוזיות³⁹ 	<ul style="list-style-type: none"> הלומדים יזהו וינתחו את מפת התקשורת בישראל ויבינו את מגננוניה. התלמידים יזהו את הבעלויות הצולבות ואת השלכותיהן על הדמוקרטיה. צפייה/קריאה/שמיעה של אותו האירוע ובחינת ההבדלים בין הערוץ הציבורי או המסחרי לאור ההיכרות עם מפת הבעלויות³⁶ וכיצד הם באים לידי ביטוי בפועל בתקשורת (תיאורי מקרים ברדיו בטלוויזיה ובעיתון) צפייה בסרט "המדריך למהפכה" בשלמותו כדי להבין את המאבק על קיומו של השידור הציבורי. 	<p>תקשורת חזותית, רדיו ועיתון</p> <p>הפקה של כתבה ברדיו, בעיתון או בתקשורת החזותית: אותו הנושא מופק לשידור מסחרי לעומת שידור ציבורי.</p>

³⁶ מה מספרת מפת הבעלויות בתקשורת הישראלית של סוף 2014

³⁷ נגבי מ. (2011) חופש העיתונאי וחופש העתונות בישראל- דיני תקשורת ואתיקה עתונאית, אוני' פתוחה עמ' 268-

³⁸ נגבי מ. (2011) חופש העיתונאי וחופש העתונות בישראל- דיני תקשורת ואתיקה עתונאית, אוני' פתוחה עמ' 229, 249

³⁹ נגבי מ. (2011) חופש העיתונאי וחופש העתונות בישראל- דיני תקשורת ואתיקה עתונאית, אוני' פתוחה עמ' 265-267-

התנסות מעשית	הצעות דידקטיות	מושגים	סוגיות ומוקדי הוראה	נושאי לימוד
<p>תקשורת חזותית, רדיו ועיתון:</p> <p>- יצירת תחקיר לצורך יצירת סרט/כתבה עיתונאית/כתבה רדיופונית בעל אופי אקטיביסטי ומעורבות חברתית על פי המודל של "התעוררות". צפייה בסרטי "התעוררות" בהפקת yes</p>	<p>הלומדים יבחנו את הקשר שבין הון שלטון ותקשורת ויעמדו על השפעותיהם של קשרים אלה על האינטרס הציבורי:</p> <ul style="list-style-type: none"> • צפייה ודיון בסרט "שיטת השקשוקה" • צפייה בעימות בעקבות הקרנת הסרט בערוץ הראשון. • צפייה ודיון בסרט או בסדרה כולה - מגש הכסף, 2015, של דורון צברי ואמיר בן-דוד. • דיבייט, או משפט ציבורי, או תחקיר, על הסוגיות המוצגות בסרט ובעימות • ביקור במפעלים שעלו לכותרות – בהקשרים של בעיות. • צפייה בכתבה במבט שני: הון שלטון וקריסת עיתון - על נוחי דנקנר רכישת מעריב ונפילתו כדוגמא לניסיון השתלטות על עיתון כדי לקדם אג'נדות כלכליות בבעלות צולבת. 	<ul style="list-style-type: none"> • הון שלטון עיתון • פלורליזם ושקיפות 	<ul style="list-style-type: none"> • חשיבות חשיפת קשרי הון-שלטון-עיתון בתקשורת⁴¹: • האיום על הפלורליזם והשקיפות – גילוי נאות⁴² • קשרים בין אליטות וארגוני תקשורת: קידום סדר יום כלכלי ופוליטי של בעלי עניין. 	<p>הון שלטון עיתון</p>

⁴⁰ מפת הבעלויות בתקשורת הישראלית, [קישור](#).

⁴¹ [מאמרים בנושא](#)

⁴² נגבי מ. (2011) *חופש העיתונאי וחופש העיתונות בישראל - דיני תקשורת ואתיקה עיתונאית*. רעננה: האוניברסיטה הפתוחה עמ' 267

ביבליוגרפיה

סופר, א' (2011). *תקשורת המונים בישראל*, רעננה: האוניברסיטה הפתוחה.

כספי, ד' (1996). *תקשורת המונים כרך ג'*. תל אביב: האוניברסיטה הפתוחה.

מקוויל, ד' (2014). *מבוא לתקשורת המונים*. רעננה : האוניברסיטה הפתוחה

נגבי, מ' (2011). *חופש העיתונאי וחופש העיתונות בישראל* רעננה: האוניברסיטה הפתוחה

להעשרה:

לחמן מסר, ד. (1998) מפת התקשורת החדשה – מבנה בעלות, אתגרים וסיכונים בתוך: כספי ולימור (עורכים) *אמצעי תקשורת המונים בישראל*. אוניברסיטה הפתוחה

1. תקשורת כתרבות

מטרתה של יחידה זו היא להרחיב את הידע שרכשו התלמידים ביחידה "תקשורת ומציאות" ולאפשר להם להבין לעומק תהליכים המתחוללים בשדה התרבות הפופולארית.

המושג תרבות הוא רב משמעי. לעיתים אנו משתמשים במונח זה כדי לסמן את מה שאנו מגדירים כ"מיטב" – וגוזרים מכך את ההגדרה הנורמטיבית של "אדם תרבותי", לעיתים אנחנו משתמשים בו כדי לתאר את העולם הסמלי המשותף לאנשים שחברים בקבוצות חברתיות כמו גם את יחסי הכוח הקיימים ביניהם.

במסגרת לימודי התקשורת בכוונתנו להציע תחילה, לבחון את מקומה של התרבות הפופולארית בתוך הגדרות אלו של תרבות, דהיינו, להתייחס למעמד ולתפקודם של תוצרי תרבות כמו הצילום המסחרי-הפרסומי, המוזיקה הפופולארית, סרטי הקולנוע, תוכניות הטלוויזיה ועולמות הרשת. אנו נפתח ונציג מספר השקפות תיאורטיות רלוונטיות לעניין זה. בהמשך בכוונתנו למקד את הדיון בהגדרות אותן נציב באמצעות דיון בשלושה היבטים שהאינטראקציה ביניהם מאפיינת את תחום לימודי התרבות: ייצור, תוכן וקהל.

"ייצור" מתייחס לכוחות העומדים מאחורי ייצור התכנים ולמשתנים כמו מאפייני שוק, מקורות המימון, ויחסים בין העושים במלאכה (יוצרים ובעלים). במרכז הדיון תעמוד השאלה האם אופן הייצור של התרבות הפופולארית מבטיח פלורליזם ומתן מענה לרצון לתכנים מגוונים.

"תוכן" מתייחס לתכני התרבות הפופולארית. אנו נציע כלים לבחון שאלות של איכות וטווח השקפות עולם הבאות לידי ביטוי בתכנים אלו. נתמקד בשאלה האם ניתן לראות בתכני התרבות הפופולארית פריצות דרך אסתטיות וחתרנות מסוימת כלפי הסדר החברתי.

"קהלים" מתייחס לאופן שבו קולטים ומפנימים קהלים מגוונים את התוכן המוצע להם. אנו נבקש לבחון את האופן שבו מגייסים קהלים את תכני התרבות הפופולארית כדי לקרוא תגר על המציאות שבה הם נמצאים וכדי להתאגד לקהילות פרשניות.

אנו מאמינים ששילוב התובנות מיחידה זו ומיחידת "תקשורת ומציאות" יתרמו לגיבושו של לומד בעל תובנות ודעות ביקורתיות מחד אך שרחוק מאידך מאמירות בנאליות ופופוליסטיות אודות התרבות הפופולארית מגבלותיה ויתרוניתיה.

2. אוריינות באמצעי תקשורת חדשים : New Media Literacy

מדיה חדשים : הזדמנויות ואתגרים

יחידה זו תעסוק בראשיתה בשינויים תפיסתיים הקשורים במדיה החדשים בהשוואה למדיה מסורתיים. היחידה תפתח בהתייחסות השוואתית, בין תפיסות ורעיונות שהוצגו לתלמידים ביחידות החובה, ובכלל זה שיח-כוח-לאומיות וכן התקשורת כמוסד דמוקרטי, תוך ניסיון להבין איזה שינוי המדיה החדשים מבאים עימם לחיים חברתיים והתקשורתיים (לדוגמא, גלובליזציה או דיאטה תקשורתית). כן יעסוק הפתיח הנ"ל בקצרה באתגרים העומדים בפני חוקרי תקשורת, תוך התייחסות לרלוונטיות של כלי ניתוח ומודולים תיאורטיים מסורתיים לזירת המדיה החדשים.

בחלקה השני של המודולה נקיים דיון, תוך שימוש בהבחנה בתפיסות תיאורטיות אוטופיות ודיסטופיות, ביחס לאתגרים ולהזדמנויות הטמונים במדיה החדשים. זאת, למשל, תוך התייחסות להיבטים הבאים :

אקטיביזם חברתי

ממשל מקוון

קהילתיות וקשרים חברתיים

הסתה וביטויי שנאה ברשת

עיתונות השתתפותית – בלוגים, טוקבקים

פרטיות

חופש המידע ומנועי חיפוש

עבודת הקהל ברשתות החברתיות (לעומת תקופות קודמות)

מטרת הפרק תהיה, בין היתר, להקנות לתלמידים אוריינות תקשורת-רשתית שתאפשר להם להבין את הלוגיקה והשיקולים הכלכליים שעומדים בבסיסה (תרגיל דידקטי מעניין יהיה לבקש מהתלמידים לערוך חיפוש בביתם למילה מסוימת ולראות כיצד התוצאות מותאמות אישית לכל תלמיד/ה, בהתחשב בהיסטוריית החיפוש שלו). הלימודים יכללו התייחסות ללוגיקה האלגורטמית ולא-הניטראלית של מנועי החיפוש והשלכותיהם על הפרט והחברה.

- חופש מול כבלים (דוד): בהיבט של שימוש ברשת במות שמאפשרות נגישות למשל לפוליטיקאים אבל מצד שני נתון ל"שליטה" של מנועי החיפוש
- דורית - דילמות ולראות כיצד הדילמות האלה מתחברות לתכנים האקדמיים : פרויקט מחקר סביב דילמה

מקורות :

דניס מקווייל (2014) **מבוא לתקשורת המונים**, רעננה : האוניברסיטה הפתוחה, פרק 6.

אזי לב און (עורך) **קהילות מקוונות**, תל-אביב, רסלינג.

אורן סופר, **תקשורת המונים בישראל**, רעננה, האוניברסיטה הפתוחה, פרק 4.